

Apunts reforç Quattrocento (inclou vídeos i webs)

Sitio: [Cursos IOC - Batxillerat](#)

Imprimido por: Invitado

Curso: Història de l'art (autoformació IOC)

Día: viernes, 11 de febrero de 2022, 19:46

Libro: Apunts reforç Quattrocento (inclou vídeos i webs)

Descripción

Apunts reforç Quattrocento

Tabla de contenidos

1. Context geogràfic

2. Context històric i cultural

3. Característiques generals

4. Arquitectura

4.1. Brunelleschi

4.2. Alberti

5. Escultura

5.1. Donatello

5.2. Ghiberti

6. Pintura

6.1. Massaccio i Della Francesca

6.2. Fra Angelico i Botticelli

7. Vídeos i webs ampliació Renaixement

1.Context geogràfic

Genèricament, podem afirmar que el Renaixement és un moviment cultural i artístic de principis del **segle XV** que es va desenvolupar a Itàlia. Roma, Florència, Venècia o Pàdua van ser alguns dels diferents centres artístics on es van desenvolupar les noves tendències.

Tot i això el Renaixement es va estendre per tot Europa gràcies als viatges dels artistes (vagi- viatgers) creant així nous centres artístics i escoles com l'alemanya, la flamenca o l'espanyola.

Cronològicament el Renaixement es divideix en dos períodes: el **Quattrocento (s.XV)** i el **Cinquecento (s. XVI)** juntament amb el **Manierisme (s.XVI)** moviment artístic que es desenvolupà posteriorment buscant noves formes d'expressió.

Tot i que més endavant ho treballarem més detalladament, en general podem definir les etapes del Renaixement doncs en:

- **Quattrocento:** del 1401 al 1490. El centre de producció principalment es troba a **Florència** (no únicament). Predomina el dibuix i les perspectives arquitectòniques. Es centra en la recerca de la bellesa clàssica. També s'anomena Primer Renaixement o Baix Renaixement
- **Cinquecento:** el Cinquecento el podem dividir en:
 - **Alt Renaixement o Classicisme:** del 1490-1527 (any en que el Duc d'Alba saqueja Roma fet que suposa la fugida dels artistes de la ciutat). El centre de producció artística principal és Roma. Hi predomina el color i la perspectiva atmosfèrica.
 - **Manierisme:** del 1527 a finals de segle, és a dir és l'etapa entre el Renaixement i el Barroc. Destaquen diversos centres de producció. Els artistes prenen com a model els gran mestres del Cinquecento tot i que investiguen i alteren alguns principis bàsics com el color, les proporcions, distorsió de les figures, espais irreal, ús de colors clars i vius, virtuosisme...és doncs un art de ruptura dels canons formals. El terme *manierisme* fa referència a la "manera" de fer d'aquests artistes. Pel que fa a la temàtica generalment són fantàstics, esotèrics, eròtics o relatius a la cort. En general fou un art frívol , sensual per una aristocràcia ambiciosa.

Brunelleschi. Vista de la cúpula de Santa Maria dei Fiori (1420-1436), Florència.

2.Context històric i cultural

Mentre la resta d'Europa els monarques governen amb la burgesia urbana, la Itàlia renaixentista es troba políticament repartida entre:

- Les **grans monarquies** europees del moment (Corona d'Aragó i França).
- Els **estats pontificis del sud** amb el papa Nicolau V.
- I la zona central d'Itàlia organitzada en **ciutats estat**. Aquestes ciutats, eren independents i estaven governades per famílies aristocràtiques i burgesos adinerats (a Florència els Médici, a Milà els Sforza, Montefeltro a Urbino...).

Culturalment fou l'etapa on sorgeix el terme edat mitjana per diferenciar l'etapa que va de la cultura clàssica al Renaixement, diferenciant-se així dels bàrbars o gòtics contemporanis a Europa.

Políticament és un moment de tensió entre dues grans potències: França (amb Francesc I) i Espanya (amb Carles I d'Espanya i V d'Alemanya). Aquest conflicte arribà a afectar Itàlia degut al suport que el Papa oferí a França. La conseqüència va ser que Carles I d'Espanya (V d'Alemanya) va assaltar la ciutat de Roma l'any 1527, el conegut com a "**il sacco di Roma**". Aquest assalt va generar la fugida dels artistes de la ciutat de Roma.

En l'àmbit religiós, destaca la **Reforma** protestant de Martí Luter va canviar el mapa religiós del moment. Es produeix el cisma d'Anglaterra d'Enric VIII. Posteriorment El Papa Pau III amb el suport de Carles V convoquen el Concili de Trento (1541-1563) per intentar reformar l'església de Roma (**Contrareforma**)

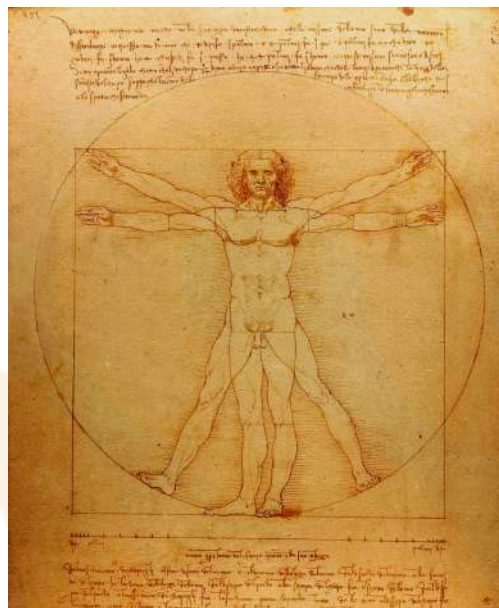

Michelozzi, Palau Mèdici-Ricardi (1460), Florència. Aquestes famílies realitzaven **mecenatge cultural** (laic) protegint els artistes i finançant les seves obres. Aquest mecenatge es podia finançar gràcies als beneficis que les famílies obtenien del comerç i especialització en el mercat dels teixits. A la dreta, **Piero della Francesca, Federico da Montefeltro, duc d'Urbino** (1472), tremp sobre taula. Galleria degli Uffizi, Florència.

3.Característiques generals

El Renaixement com a moviment cultural i artístic es caracteritza per els següents trets definitoris:

- **Recuperació dels valors de la cultura clàssica**, tot i adaptar-los a les solucions constructives del moment.
- Substitució del teocentrisme medieval per l'**antropocentrisme**. L'home passa a ser la mesura de totes les coses.
- Triomf de l'**humanisme**, corrent ideològic i filosòfic que van dur a terme els escriptors i intel·lectuals en el que es revaloritza la cultura clàssica (Grècia i Roma).
- **Recuperació de les idees platòniques**.
- Difusió de les idees gràcies a les universitat i la impremta.
- Reivindicació de la imatge del **artistes**, passen a entendre's com a creadors, no simples artesans. Important paper del **mecenes** en relació als artistes. Fomenten l'art tot i que també se'n serveixen políticament, socialment...
- Moment en que es divideixen les belles arts en :
 - **Arts majors** (arquitectura, escultura i pintura).
 - **Arts menors** (orfebreria, gravats...)
- Formalment, renovació dels sistemes de representació.

Leonardo da Vinci, L'home de Vitruvi (1490), Galerie dell'Academia, Venècia. En aquesta etapa es recuperen tractats antics d'arquitectura de Vitruvi i Alberti fonamentals pel nou estil renaixentista.

4. Arquitectura Quattrocento

En general com a la resta de les arts, l'arquitectura del Quattrocento (s. XV) es caracteritza per la recuperació de l'Antiguitat. Algunes de les característiques que la defineixen són:

- **Ruptura** amb el món de l'edat mitjana. Es trenca amb l'estil gòtic.
- **Reinterpretació de les formes clàssiques** a partir de l'observació de restes romanes, tractats arquitectònics com el de Vitruvi...
- S'ajusten a l'**ideal de bellesa clàssica**, és a dir, harmonia, ordre i proporció.
- Recuperació de l'ús de plantes centrals (1) i de creu llatina (2)
- Recuperació d'elements constructius del món clàssic tals com :
 - l'arc de mig punt, volta de canó
 - els ordres arquitectònics (els tres ordres grecs: dòric-jònic-corinti així com els dos romans: toscà i compost).
 - pilastres
 - frontons, entaulaments (arquitrav, fris, cornisa)
 - cànons...

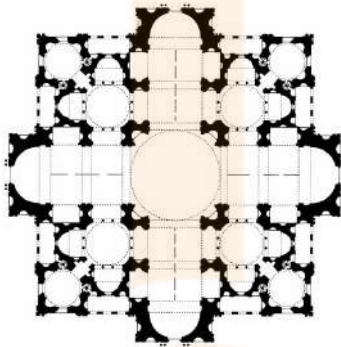

Figura 1.

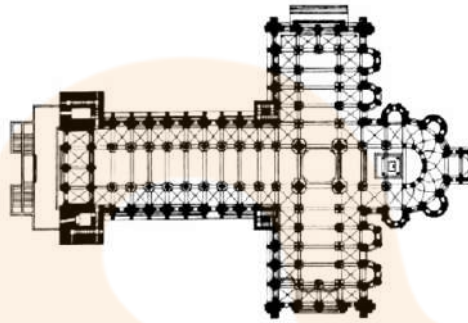

Figura 2.

- Decoració basada en marbres de colors, fantasies, grotescos, cassetons, ús d'encoixinats... Els grotescos entrellaçaven temàtica diversa: fantàstica, d'animals, vegetació... Els cassetons (a) decoraven el sostre i podien tenir diferents motlures. Els encoixinats (b) formats per carreus podien ser regulars, en forma de diamant...

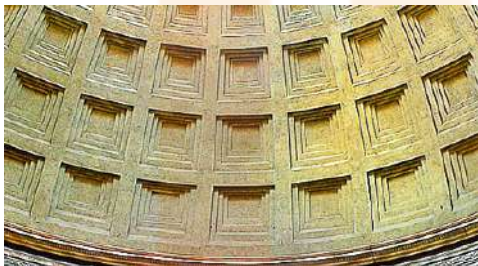

Figura a.

Figura b.

Pel que fa l'arquitectura del Quattrocento i entre d'altres artistes, **els dos arquitectes més destacats d'aquesta etapa són: Brunelleschi (1337-1446) i Alberti (1404-1472)**. En els capítols següents els tractarem amb més detall.

Pel que fa a les tipologies arquitectòniques més comuns en el període del Renaixement es troben:

- **Esglésies:** les plantes més utilitzades per a la construcció de les esglésies renaixentistes foren la planta basilical (en forma de creu llatina i amb el referent de la basílica romana) i la planta centralitzada (en forma de creu grega o circular, amb el referent del Panteó, models bizantins...). Pel que fa les façanes normalment s'organitzen en tres cossos verticals on el centre és més alt que els laterals i s'uneixen en forma de voluta, destaca la utilització de frontons, de formes clàssiques...
- **Palaus:** és la segona tipologia més destacada en aquesta etapa. Normalment tenien una forma cúbica acabats amb cornisa i motlures horitzontals per separar els tres pisos decorats en diferents ordres arquitectònics. La façana destaca pel nombre

de finestres que aporten lleugeresa a l'estructura massissa i amb aire de fortificació així com per l'encoixinat, el qual anava alleugerint-se en alçada. Pel que fa l'estructura interna els palaus s'estructuren entorn del pati central o *cortile*.

- **Vil·les:** és una tipologia arquitectònica que deriva de la casa de camp romana. Destaquen les vil·les suburbanes de Palladio així com Vil·la Capra, "la Rotonda" prop de Vicenza.
- Finalment **altres tipologies** que van destacar en l'arquitectura renaixentista van ser: els hospitals, teatres, biblioteques, ponts...

4.1.Brunelleschi

Cúpula de Santa Maria dei Fiori, Brunelleschi (1420-1436)

Filippo Brunelleschi (1377-1446), fou un dels arquitectes més destacats d'aquesta etapa, el seu treball destaca per:

- **Recuperar elements clàssics** renovant el llenguatge arquitectònic.
- Es basa en la **proporció i raó matemàtica** entre planta i alçat per realitzar les seves construccions.
- Utilitzar **nous sistemes constructius** com la doble cúpula o els cossos superposats.

Algunes de les seves obres més rellevants són: **la capella Pazzi**, (a l'esquerra) la cúpula del Duomo de **Santa Maria dei Fiori a Florència** (imatge superior), **San Lorenzo del Santo Spirito**... en arquitectura civil destaca **l'Hospital dels innocents** (a la dreta) o el **palau Pitti**

4.2. Alberti

Leon Battista Alberti (1404-1472), fou el segon gran arquitecte d'aquesta etapa:

- Escriu un tractat d'arquitectura basat en l'estètica clàssica i la relació matemàtica.
- Utilitza dos elements clau: la cúpula i el pilar.
- Introdueix la superposició d'ordres, pilastres entre finestres...
- Algunes de les obres més destacades d'Alberti com a gran teòric del Renaixement són el Palau Rucellai a Florència, Santa Maria Novella, l'església de Sant Andrea a Màntua...

Santa Maria Novella, Florencia (1455-1460)

Com s'observa a l'esquerra, en la imatge del **Palau Rucellai de Florència** (1460) es pot apreciar la superposició de diferents ordres clàssics a la façana. Pel que fa l'església de **Sant Andreu, a Màntua**, Itàlia (a la dreta) presenta una façana que recupera elements clàssics tals com un arc de triomf a l'entrada de l'església.

5. Escultura

L'abundància a Itàlia de restes escultòriques del món antic havia influenciat de forma constant l'art, es a dir, no hi va haver una ruptura amb l'etapa anterior tan clara com en el cas de l'arquitectura.

L'escultura del Quattrocento, amb el centre artístic a Florència, es pot definir per:

- **Independència de l'escultura en relació amb l'arquitectura.** Les construccions no incloïen decoració escultòrica per plasmar la puresa de les línies. Això va donar llibertat a l'escultura per centrar-se en **obres exemptes**. Tot i això el **relleu** va tenir un paper important.
- Inspiració en els models clàssics.
- Es valora la **perfecció de les formes** i el motiu principal és la **figura humana**.
- Es centra en l'interès per l'anatomia humana. Ús de les **proporcions basades en el cànon clàssic i el contrapposto**.
- Es recupera el nu, el retrat, el bust, els relleus, retrats eqüestres...
- La temàtica gira entorn temes mitològics així com iconografia cristiana.
- S'aplica la **perspectiva** per representar les figures o l'espai. Aplicació de noves tècniques com el *schacciato* (del que parlarem més endavant).
- Utilització de **materials** tals com la pedra, el marbre de Carrara, fusta, bronze, guix, terracota vidriada...
- Com a tipologies escultòriques del Renaixement destaquen els monuments funeraris i les cantorias (balcons per al cor).
- L'inici de l'evolució escultòrica sorgeix arrel del concurs públic per la porta nord del Baptisteri de Florència (Lorenzo Ghiberti fou el guanyador).

Dins l'escultura del Quattrocento els dos artistes per excel·lència i que destaquen en aquesta etapa són: **Dontello** (1386-1466) i **Ghiberti** (1378-1455). Altres autors a destacar foren **Verocchio** (mestre de L. da Vinci), **Della Robbia** o **Della Quercia**.

5.1. Donatello

El primer de dels grans escultors a destacar és Donatello (1386-1466):

- Fou el **renovador de l'escultura** del Quattrocento.
- Introdueix la tècnica del **Schiacciato**: Es basa en una tècnica per donar relleu escultòric. Es crea perspectiva creant diferents plans tot reduint i "aixafant" el relleu a mesura que les figures s'allunyen o s'apropen del primer pla.
- Segueix els cànons clàssics i el motiu principal de la seva obra fou la figura humana.
- Recupera entre altres el **retrat i l'escultura eqüestre**.

A l'esquerra, **el David de Donatello** amb el cap de Goliat (1140), bronze. Museo Nazionale del Bargello, Florència. El cos adolescent idealitzat reflecteix l'ús de tècniques clàssiques tals com la corba praxiteliana. David, fou el primer nu natural del Renaixement. El tema passà a ser un símbol de lluita per la llibertat i el patriotisme.

A la dreta, **detall del profeta Habacuc, dit i Zucone** (1437-1436), marbre. Museo dell' Opera del Duomo, Florència.

A l'esquerra, exemple d'escultura eqüestre, **Condottiero Gattamelata** (1447-1453), bronze, Pàdua (Itàlia). A la dreta, **Magdalena penitent** (1457), fusta policromada. Museo dell'Opera, Florència.

Cada obra de Donatello desprèn una personalitat pròpia del personatge representat.

5.2.Ghiberti

El segon gran escultor del moment fou Lorenzo Ghiberti (1378-1455):

- Escultor, orfebre i arquitecte.
- Guanyador del concurs públic de **la Porta nord del Baptisteri de Florència**. El concurs va marcar el canvi l'inici en l'evolució escultòrica del Quattrocento.
- Després de l'èxit aconseguit amb les portes anteriors va rebre l'encàrrec de la tercera i última porta del Baptisteri. La porta est, la **Porta del Paradís**, s'anomena així gràcies a que Miquel Àngel la va considerar així degut a la seva bellesa i perfecció.

A l'esquerra, **Ghiberti, Sacrifici d'Isaac** (1401), bronze, daurat. Plafó polilobulat per al concurs de les portes del Baptisteri. Museo Nazionale del Bargello, Florència. A la dreta, detall de la **Porta del Paradís** (1425-1452), bronze daurat. porta est del baptisteri de Florència.

Els candidats havien de plasmar la seva obra en un emmarcament polilobulat (com l'anterior porta gòtica). Ghiberti resultà guanyador i el seu èxit propicià un nou encàrrec, la porta est. En aquest cas però l'artista va demanar que l'emmarcament fos quadrat per tal que li fos més fàcil aplicar tècniques com la perspectiva o l'schiacciato.

6. Pintura

A diferència de les altres arts, la pintura no es podia inspirar en models antics ja que no en tenia. Els pintors renaixentistes del Quattrocento van intentar buscar solucions a la plasmació de la realitat. Alguns trets definitoris de la pintura del Quattrocento són:

- S'experimenten **nous sistemes de reproducció pictòrica** a partir de l'**òptica i la geometria**.
- S'experimenta amb la **pintura al fresc** i la pintura al tremp tot i que aquesta segona perd terreny davant la **pintura a l'oli** a partir de la meitat de segle.
- **Canvis en la temàtica**. A part dels temes religiosos (que també comencen a rebre un tractament profà), sorgeixen cada cop més temes basats en: la **mitologia, temes profans, al·legories, paisatges o retrats**.
- Intenten plasmar una realitat irreal en un espai bidimensional o pla a partir de:
 - Representació correcta de la figura humana
 - Representació científica de l'espai tridimensional a través de la perspectiva. Brunelleschi fou un dels artistes que descobreix les lleis per representar tres dimensions en un pla.
 - Utilització de la llum per crear espais, volums, escorços...

Els corrents pictòrics del Quattrocento els podem dividir en:

1. Artistes centrats en la perspectiva:

- Masaccio
- P. Della Francesca

2. Artistes de tendència gotitzant:

- Fra Angelico
- Botticelli

6.1. Corrent centrada en la perspectiva

La primera de les corrents pictòriques del Quattrocento destaca per centrar-se en les tècniques per crear perspectiva i en la composició. En ella hi destaquen els següents artistes: **Massaccio i Piero della Francesca**.

Massaccio (1401-1428):

- És l'**iniciador del Renaixement en pintura**.
- Mantingué influència de Giotto i treballà la perspectiva lineal. Aquesta perspectiva és aquella que intenta crear tridimensionalitat en un espai bidimensional a partir de punts de fuga de les línies. Artistes com Brunelleschi i Alberti van descobrir les lleis matemàtiques d'aquesta perspectiva.
- Es centra en la composició, ressaltant les figures i el paisatge sobri deixant enrere el detallisme.

A l'esquerra, **La Trinitat** (1425-1428), **fresc. Santa Maria Novella, Florència**. Aquest fresc fou la primera aplicació pràctica de les lleis de la perspectiva, simulant una capella lateral que realment no existeix. S'observa un esquema compositiu piramidal amb un punt de fuga central. A la dreta, Massaccio, **Tribut de la moneda** (1425), **fresc. Capella Brancacci de Santa Maria del Carmine, Florència**.

Piero della Francesca (1416-1492):

- Fou un altre dels artistes interessats en la perspectiva i en l'harmonia de la geometrització dels espais.
- Estigué sota el **mecenatge dels Ducs d'Urbino**.
- Algunes de les seves obres més conegudes són La llegenda de la Vera creu, la Madonna del duc d'Urbino o la Flagel·lació de Crist.

Piero della Francesca, La Flagel·lació (1450-1460), tremps sobre taula. Galleria Nazionale delle Marche, Urbino (Itàlia).

Altres artistes que van destacar dins aquest corrent pictòric foren: **Andrea Mantegna, Andrea Castagno o Paolo Ucello**; els quals van treballar tan les tècniques de la perspectiva com el domini dels escorços.

A l'esquerra, Mantegna, Crist mort (1470), oli sobre tela. Pinacoteca di Brera, Milà. A la dreta, Òcul amb putti i dames de companyia mirant (1465-1474), fresc. En les dues obres es pot apreciar la utilització de l'escorç per crear composicions més complexes.

6.2. Corrent gotitzant

Pel que fa a la segona corrent, fou una tendència gotitzant. En ella tot i que els artistes també utilitzaven la perspectiva, eren pintors més fidels a l'estil gòtic. Així doncs les seves obres estaven marcades per el detallisme en la naturalesa, l'ús de fons daurats, estilització de les figures...Els dos pintors més representatius d'aquesta tendència van ser: **Fra Angelico i Boticelli**.

Fra Angelico (1400-1455):

- Fou un monjo dominic que tot i seguir la tradició del gòtic (domini de la línia sobre el color, ús de daurats, plans superficials...) poc a poc començà a utilitzar la perspectiva i els avenços de l'epoca.
- Realitzà diversos frescos pel convent de San Marco a Florència com el de l'Anunciació.
- Les aportacions de Fra Angelico van ser un pont entre l'estil gòtic i el Renaixement.

A l'esquerra, l'**Anunciació del convent de Sant Marco**, Florència. En l'obra s'aprecia l'emmarcament en una arquitectura clàssica en perspectiva. A la dreta, detall de la **Madonna de Pontassieve (1435)**, on s'aprecia un tractament renaixentista de la madonna tot i que hi destaca el fons daurat propi de l'estil gòtic.

Sandro Boticelli (1444-1510):

- Boticelli, al servei dels Mèdici, destacà per sobre la resta d'artistes a finals del segle XV.
- No es preocupa tant per la perspectiva ni les proporcions humanes, Les seves figures són estilitzades i curvilínies.
- Tot i que realitzà moltes obres de temàtica religiosa, destacà en la nova temàtica (temes profans i mitològics) i en quadres que s'interpretaven amb una lectura neoplatònica.
- L'acadèmia neoplatònica pretenia relacionar el cristianisme amb la filosofia antiga a través de les idees de Plató. El neoplatonisme fou un corrent filosòfic en el que la bellesa de la dona i la natura emetia llum divina i on l'amor recorre l'univers buscant la unió de Déu a partir de les diferents criatures. Boticelli pintà un parell de quadres mitològics relacionats amb aquesta corrent.

A l'esquerra Botticelli, **La primavera** (1481-1482), tremps sobre taula. Galleria degli Uffizi, Florència. A la dreta, **El naixement de Venus** (1484), tremp sobre tela. Galleria degli Uffizi, Florència.

Segons la teoria platònica, hi ha dos tipus de bellesa que es simbolitza per les dues Venus diferents:

- En la primera obra, La primavera, la bellesa s'associa al món natural, la del món visible.
- En la segona obra, El naixement de Venus, la bellesa s'associa a la que neix de Déu.

El següent vídeo és una classe magistral de reforç de continguts sobre la pintura del Quattrocento (per la universitat de la Rioja).

Llistat pàgines web art Renaixment/ Manierisme

- [Galleria degli Uffizi, Muzeo Nazionale del Burgello, Galleria dell'Accademia de Florència](#)
- [Galleria dell'Accademia de Venècia](#)
- [Museo dell'Opera del Duomo de Florència](#)
- [Musei Vaticani](#)